

שאלה: האם פרגולה, שהיא סוכת עץ העשויה להגן מפני החמה והיא מסוככת בנסרים ארוכים הקבועים במקומם במסמרים, כשרה לסוכה?

תשובה: כדי לענות על השאלה עלינו לדון במספר בעיות: המסמרים התקועים בסך שהם, לכאורה, מקבלי טומאה; היות הסוכה מבנה קבע ולא מבנה ארעי; הציווי של "תעשה - ולא מן העשוי"; סוכה ישנה; עשיית הסך קודם לדפנות. בתשובתנו נתייחס לכל הבעיות האלה:

א. בסך תקועים מסמרים שהם, לכאורה, מקבלי טומאה. האם יש בעובדה זאת כדי לפסול את הסך?

שאלה זאת מופיעה בשו"ת הרשב"א חלק א' סימן ר"ג (ראה גם שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רט"ז), וזה לשון השאלה והתשובה: "שאלה: סך סוכה העשוי מנסרין שאין ברחבן ארבעה, והם תקועים במסמרות של ברזל, והם משולבים בשליבת הסולם, ואין בפתח השליבה שלשה טפחים, ובחג מכסין אותו בהדס ובערבה. אם פוסלים הסך מחמת המסמרות? לפי ששמעתי בשם אחד גדול שנתאכסן בבית אחד מבני עירנו וצוה להסיר המסמרות מהסך. הודיעני טעמו: אי משום מקבלים טומאה? ... תשובה: אותו חכם, אם אסר, לא מאותו טעם שאמרת אסר. שאותם מסמרות אינם פוסלים הסך המרובה מהם. ואולי, מפני מה שאסר אחד מרבותינו ז"ל דכיון דהנסרים תקועים במסמרות הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב ארבעה, ויש בהם משום גזירת תקרה. ויש שנחלקו עליו. ואתה, הנח להם, כיון שנהגו. שאף על פי שאינם נביאים, הם בני נביאים." היתר מפורש לקביעת הסך במסמרים נמצא גם בשו"ת "תרומת הדשן" לרבי ישראל בן פתחיה איסרליין סימן פ"ט, בבית יוסף או"ח סימן תרכ"ו אות ב', ב"בב"ש או"ח סימן תרל"א סעיף ט', בשו"ת הרמ"ז לרבי משה בן מרדכי זכות. סימן י"ח שגם מוסיף שכך הוא המנהג בימיו, בבית יוסף או"ח סימן תרכ"ט, בשו"ת "האלף לך שלמה" לרבי שלמה קלוגר חלק א' ח סימן שס"ו, בשו"ת "אגרות משה" לרבי משה פיינשטיין חלק א' ח סימן ל"ט, ועוד. העובדה שהמסמרים אינם פוסלים נובעת ישירות גם מהמשנה בסוכה דף ט"ו ע"א הדנה בתקרה שאין עליה מעזיבה. בית הלל אומרים שם: "מפקק או נוטל אחת מבינתים", ומסביר הרמב"ם בפירוש המשניות: "ומפקק - פירוש שיעקור אותן ממקומן ומן המסמרים התקועין בהם", ראה גם בבית יוסף או"ח סימן תרל"א אות ט' שכתב: "שמסיר את המסמרים שהיו קבועים בהם". אם כן, מדברי בית הלל משמע שכשנוטל אחת מבינתים נשארים נסרים תקועים במסמרים.

להבהרת הנושא נביא את המשנה במסכת סוכה דף כ"א ע"ב: "הסומך סוכתו בכרעי המטה - כשרה. רבי יהודה אומר: אם אינה יכולה לעמוד בפני עצמה - פסולה". הגמרא שם מביאה מחלוקת של רבי זירא ורבי אבא בר ממל בביאור טעמו של רבי יהודה. אחד אמר: מפני שאין לה קבע, דהיינו: הסוכה אינה יציבה דיה כמבנה קבע, כדרוש לשיטת רבי יהודה, ואחד אמר: מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה.

נעיר שלדברי הרא"ש, הטעם העיקרי לאיסורו של רבי יהודה הוא מפני שאין לה קבע ולא מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה. כן משמע גם מהרי"ף, ר' שו"ת "תרומת הדשן" סימן צ"א. אך גם לשיטה המסבירה את טעם האיסור של רבי יהודה בכך שמעמידה בדבר המקבל טומאה, הרי רבי יהודה מגביל את איסורו למצב של אינה יכולה לעמוד בפני עצמה. לכן, אם הסך עומד בפני עצמו והמסמרים דרושים רק לנוי, כדי להבטיח שנסרי הסך יעמדו במרווחים שווים ובנטיה רצויה, כפי שהדבר עשוי בפרגולה, הרי המסמרים אינם מפריעים כל עיקר, כפי שמפורש גם בשו"ת מהרי"ל לרבי יעקב בן משה מולין סימן קנ"ז ובשו"ת רב פעלים לרבי יוסף חיים בן אליהו אל-חכם חלק ב' - יו"ד סימן כ"ה בשם הר"ן.

יתירה מזאת, לדעת פוסקים רבים, ברגע שמסמרים תקועים וקבועים במקומם הרי הם חלק מהמבנה ואינם מקבלים טומאה, כפי שכותב בשו"ת הרמ"ז סימן י"ח: "ולא באתי כעת להתעורר בתשובות הרמב"ן הרשב"א וב' תרומת הדשן על ההוא צורבא דרבנן שפקפק להחמיר בסכך הסוכה הנעשה על ידי שליבות של עץ התקועים במסמרות כמו שאנו נוהגים... ולא ידענא היכי נחית להו טומאה למסמרות הקבועים בתקרות או בכתלי הבתים דאפילו נימא מספיקא שנעשו מכלים טמאים כיון שנשתנו גופן למסמרות ונקבעו במחובר לקרקע תו לא מקבלי טומאה", וכן כתב ב"משנה ברורה" סימן תרכ"ט ס"ק כ"ג על פי ה"ט"ז: "אכן כשאין להסולם נקבים והשליבות תקועין על היריכות במסמרים הם בכלל פשוטי כלי עץ שאין מקבלין טומאה אף מדרבנן". עם זאת נעיר שמדברי החזון איש (או"ח קמ"ג, ב') עולה שעל כל פנים צריך שהמסמרים לא ייראו, שכן לגבי חוטי ברזל הנתונים בתוך כותל אבן התיר וסמך בין השאר על כך (ועוד סמך על כך שעיקר הכותל עשוי אבן, ושהוא עומד בעצמו, והברזל הוא רק לחיזוק מפני הכאה ותנועה).

במקרה שלנו מצטרפים שלושת היסודות: המסמרים התקועים בסכך הפרגולה אינם מהווים מעמיד; גם במקרה של מעמיד, לדעת הרבה פוסקים טעמו של רבי יהודה לאסור סמיכת הסוכה בכרעי המיטה הוא משום קבע ולא משום מעמיד בדבר המקבל טומאה; לדעת הרבה פוסקים, מסמרים התקועים במבנה בטלים אגב המבנה ואינם מקבלים טומאה. לכן, הבעיה של סיכוך בדבר המקבל טומאה אינה עניין לפרגולה.

ב. "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" (סוכה דף ב' ע"א). האם בסכך הקבוע במסמרים אין משום קבע?

הגמרא במסכת סוכה דף ב' ע"א דנה במקור הדין שגובה סוכה צריך להיות עד עשרים אמה. רבא לומד זאת מן הפסוק "בסכת תשבו שבעת ימים", ולימודו הוא: "אמרה תורה: כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי. עד עשרים אמה - אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה - אין אדם עושה דירתו דירת עראי, אלא דירת קבע." על שאלתו של אביו בגמרא: "אלא מעתה, עשה מחיצות של ברזל וסיכך על גבן - הכי נמי דלא הוי סוכה?" עונה רבא: "הכי קא אמינא לך: עד עשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת עראי, כי עביד ליה דירת קבע - נמי נפיק למעלה מעשרים אמה, דאדם עושה דירתו דירת קבע, כי עביד ליה דירת עראי - נמי לא נפיק." מדברי הגמרא משמע שהמבדיל בין קבע לעראי הוא הגובה בלבד, וכך גם אומרים התוספות שם בד"ה "כי": "דאף על גב דיש לפרש קרא בדירה שאינה ראויה אלא לשבעה, למעוטי קבע, משמע ליה קרא דאתא לשיעורא לאורווי לך מדת גובהה כלומר: בסוכה שאפשר לעשות עראי". כך גם קובע הר"ן במקום: "ומוכח בגמרא דלמטה מעשרים אמה, שהיא ראוי לדירת עראי, אפילו עביד לה דירת קבע - שפיר דמי. ונראה לי דמשום הכי משמע לן הכי, לפי שאי אפשר לומר שהתורה תצוה מה שאי אפשר לעמוד עליו, דבאיזה דבר נשער אם הבנין ראוי לשבעה בלבד או ליותר מכן? משום הכי משמע לן דבשיעור שאפשר שייעשה בו דירת עראי תליא מילתא".

לאור זאת, מקשים התוספות (שם): "וכיון דלא חיישינן אלא שתהא ראויה לעשותה עראי, ואף על פי שעושה אותה קבע, אם כן אמאי אמר (תענית דף ב.): "גשמים סימן קללה בחג", והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה?" ותירצו בתוספות: "ויש לומר דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע, מכל מקום בסככה, שעיקר הסוכה על שם הסכך, לא מיתכשרה עד דעביד לה עראי. ומהאי טעמא נמי ניחא לרבי זירא, דדריש מדכתיב: "וסוכה תהיה לצל", הא כתיב נמי: "מזרם וממטר" וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה! אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי ואם כן הוה ליה קבע." מסיום דברי התוספות משתמע שאין זה נקרא

קבע אלא כאשר לא ירדו גשמים לתוכה, ואין איסור בעצם קביעת המסמרים בסכך אלא רק כאשר כתוצאה מכך לא ירדו גשמים לתוכה. ובאמת, המהר"ם מסביר בדברי התוספות: "פירוש עראי דסכך הינו שלא יכסנו בקביעות בנסרים בענין שלא ירדו בו גשמים".

הסבר זה בדברי התוספות נראה מוכרח מהתוספות יומא דף ל' ע"א ד"ה "וכי תימא", הכותבים שדירה שיוצא ממנה בשעת גשמים דירת עראי היא, וזה לשונם: "דשאני סוכה דדירת עראי היא, דבכל יכול להיות שהוא יוצא ממנה כגון אם הוא מצטער או ירדו גשמים", ראה גם שו"ת "משיב דבר" לנצי"ב מוולוז'ין חלק ב' סימן פ"ב. חיזוק נוסף להסבר זה בדברי התוספות מתקבל משו"ת בעלי התוספות סימן ט"ו, שם מופיעה תשובת רבי יעקב תם: "ומעשה וסיכך הרב רבי שמשון, גיסו של ר"ת, בנסרים שאין בהן ד', ועשה סוכה יפה מאד כעין כיפת חדרים, ותקוע במסמרות, ופסלה ר"ת משום דמצלת מן הגשמים. אבל אם השכיבן זה אצל זה, כשירה, דאין מצלת מן הגשמים" (ראה גם "הגהות מיימוניות" הלכות סוכה פרק ה' הלכה ט'). בתשובה זאת אנו רואים שרבי שמשון מתיר קביעת הסכך במסמרים, ולשיטת ר"ת מפורש שהפסול הוא מפני שמצלת מן הגשמים ולא משום המסמרות התקועות בה. אכן, כבר הוכיח בשו"ת "האלף לך שלמה" חלק א"ח סימן שס"ו שהסכך נקרא קבע רק אם אין הגשמים יורדים דרכו, וכוונת התוספות במסכת סוכה דף ב' ע"א היא שהיכא דהוי תרתין דמטר אינו יכול לירד וגם הוי קבוע במסמרים - זה הוי קבע, אבל בחד מנייהו: אם המטר יכול לירד, או אף באין יכול המטר לירד רק דאינו קבוע במסמרים כשרה וזה לא הוי קבע. כך הבין בדברי התוספות הסמ"ק סימן צ"ג ג"ה שכתב: "נסרים פחותים מארבעה מותר לסכך בהם, אך מכל מקום צריך לעשות הסכך בענין עראי שיוכלו הגשמים לרדת בסוכה, וכדמפרש בתוספות בפרק קמא", הובאו דבריו בבית יוסף או"ח סימן תרכ"ט אות י"ח. כך גם הבין בדברי התוספות רבי אברהם בורנשטיין בשו"ת "אבני נזר" חלק או"ח סימן תע"ב שכתב: "וקשה לי לפי מה שכתבו התוספות ריש סוכה דכשקובע הנסרים במסמרים עד שאין המטר יכול לירד בתוכה פסול מדאורייתא דבסכך בעינן עראי ממש", וכן הוא בשו"ת ציץ אליעזר לרבי אליעזר יהודה ולדנברג חלק ט"ו סימן כ"ח שכתב: "הרי לנו דאפילו בנסרים שהמה הרבה יותר גדולים ורחבים... בכל זאת לא פסל ר"ת לסכך בהם כי אם היכא שגם תוקעם במסמרים, דאז רק אז נקרא זה דמצלת מן הגשמים, אבל אילו רק משכיבן זה אצל זה מבלי שיתקעם במסמרים אז היה גם ר"ת מכשירן מפני דאז אינה מצלת במציאות מן הגשמים".

העיקרון שהפסול מדאורייתא של קבע בסכך הוא כאשר אין הגשמים יורדים לתוכה מובא בטור או"ח סימן תרל"א: "ור"ת פסק שאם עשאה עבה מאוד שאין המטר יכול לירד בה פסולה". גם ב"לבוש" או"ח סימן תרל"א סעיף ג' פסק: "וצריך לכתחלה שלא יעשה כיסוי עב מאוד, אלא כדי שיהיו הכוכבים הגדולים נראים מתוכה, שכן הוא משמעות לשון סוכה הנאמר בתורה, שסתם סכך דרכו להיות כן. אבל בדיעבד, אפילו מעובה כמין בית - כשרה, דמכל מקום שם סוכה עליו. במה דברים אמורים? כשהיה באופן שאין הכוכבים נראים מתוכה אבל המטר יכול לירד לתוכה, שאף על גב שאין הכוכבים נראים - כיון שיוכל המטר לירד לתוכה שם סוכה מיקרי. אבל, אם היא מעובה כמין בית ממש עד שאין המטר יכול לירד לתוכה - פסולה, שאין שם סוכה עליו אלא כבית מקורה". וכן כתוב בט"ז או"ח סימן תרכ"ט סקכ"א: "רק שיזהר לעשות שיוכל הגשם לירד שם", ובשו"ת "ביע אומר" חלק ד' או"ח סימן מ"ט כתב: "מבואר יוצא מדבריהם שאם סיכך בדרך קבע באופן שאין הגשמים יורדים לתוכה פסולה מדאורייתא", עיין שם למקורות נוספים לעיקרון זה.

אמנם, לא נעלם מאתנו מה שכתב בשו"ת מהרי"ל החדשות סימן ס"ו, בהסבירו את הדרישה שהסוכה תהיה עראי ולא קבע: "ורבותינו האחרונים ילפי מהך הילכתא דבעינן דירת עראי לאפוקי היכא דקבע הסכך במסמרים אפילו בנסרים פחות מד' ושירדו בה גשמים ילפי נמי מהא". אך נראה שהמהרי"ל עצמו אינו סובר כך, שכן את

דבריו שם הוא מסיים באומרו: "אבל עיקר הסוגיא כדפירשתי", ופירושו שם שדירת עראי בא לאפוקי סוכה הגבוהה מעשרים אמה וכן לאפוקי מהדרישה של רבי שסוכה תהיה בת לפחות ד' אמות על ד' אמות. המהרי"ל גם כלל לא הזכיר את השיטה הזאת בתשובה אחרת בסימן קנ"ז שגם היא עוסקת בנושא. איסור לקבוע את הסכך במסמרים מוזכר גם ב"מגן אברהם", שכתב בסימן תרכ"ז סק"ב: "באגודה ריש סוכה כתב בשם התוספות שלא יכסה בנסרים קבועים במסמרים אפילו פחות מד' מפני שהם דירת קבע". רבי שמואל הלוי קעלין הביא ב"מחצית השקל" סימן תר"מ סק"ט את דברי ה"מגן אברהם" וכן את הציטוט ב"הגהות מיימוניות" של התשובה משו"ת בעלי התוספות, ומסקנתו שיש שתי שיטות: "חדא, כמו שכתב האגודה בשם התוספות דהסכך בעינן שיהיה עראי, וטעם שני כמו שכתב ר"ת והלבוש דאין הגשמים יכולים לירד לתוכו". על סמך דברי ה"מגן אברהם" כתב גם "ערוך השלחן" או"ח סימן תרכ"ט סעיף ל"ב, בדונו בסיכוך בנסרים: "אמנם במקום שאי אפשר, שאין להשיג במה לסכך, בהכרח לסכך בנסרים פחות מרוחב ד', אך לא יקבע אותם במסמרות דבכהאי גוונא בית גמור הוא ופסול מן התורה". גם ב"שער הציון" סימן תרל"ג סק"ו, בענין הצורך שהסוכה תהיה עראי ולא קבע, כתב: "וכתבו התוספות והר"ן דכל זה בדפנות, אבל בסכך, שעיקר הסוכה על שם הסכך, לא מתכשרא מן התורה עד דעביד לה עראי, דהיינו שלא יקבע הנסרים של הסכך במסמרים". והנה דברי האוסרים נפלאו מאתנו, שהרי כולם מסתמכים על התוספות ור"ת, וכבר עסקנו באריכות בדברי התוספות ובתשובת התוספות, והיוצא מפורש מהם שהסכך נקרא קבע דווקא כשמצלת מן הגשמים. ואולי אפשר ליישב ב"מגן אברהם" וב"שער הציון" שמה שכתבו שלא יכסה בנסרים קבועים במסמרים זה כשפשיטא להם שעוסקים בענין שאין הגשמים יכולים לירד לתוך הסוכה.

הבאנו את דברי הר"ן שעראי הוא רק בשיעור הגובה. נעיר כי לשיטת הרמב"ם, ההבדל בין מבנה קבע למבנה עראי אינו מתבטא כלל בחוזקו של המבנה או ביציבותו כי אם בייעודו בלבד, כפי שכתב בשו"ת "רב פעלים" חלק ב' יו"ד סימן לו: "אך דעת הרמב"ם היא דליכא הפרש בין בנין חזק לעראי... וגם הרב מרכבת המשנה כתב כן בכונת הרמב"ם דאין הפרש בין בנין לסכך ארעי, אלא עיקרו של דבר תלוי בין אם הוא דר בו בקביעות או דרך עראי".

לאור כל האמור לעיל, בפרגולה שבה יש מרווחים בין הנסרים והמטר יכול לירד לתוכה, וכמו-כן אין היא מיועדת לדור בה בקביעות, נראה בפשטות שאין זה נקרא קבע.

ג. בסוכה יש ציווי של "תעשה - ולא מן העשוי" (סוכה דף י"א ע"ב ועוד). האם בכך שהפרגולה לא נעשתה דווקא לשם מצות סוכה כי אם לצל בעלמא אין משום "תעשה - ולא מן העשוי"?

המשנה בסוכה דף ט"ו ע"א מביאה את מחלוקת בית הלל ובית שמאי בענין תקרה העשויה מנסרי עץ שאין עליה טיט וטיח: "תקרה שאין עליה מעזיבה, רבי יהודה אומר: בית שמאי אומרים: מפקפק (רש"י: סותר ומנענע את כולן). ונוטל אחת מבינתים, ובית הלל אומרים: מפקפק או נוטל אחת מבינתים. רבי מאיר אומר: נוטל אחת מבינתים, ואינו מפקפק". הגמרא מבארת שטעמם של בית הלל הוא משום "תעשה - ולא מן העשוי". מהמשנה משמע שמדובר דווקא בתקרת הבית ולא בתקרת מבנה ארעי שלא נעשה לדור בו. אכן, הרמב"ם בהלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה' הלכה ח' פוסק: "תקרה שאין עליה מעזיבה, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד, הרי זו פסולה שהרי לא נעשו לשם סוכה אלא לשם בית. לפיכך, אם פקפק הנסרים והניד המסמרים לשם סוכה הרי זו כשרה, ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר רוחב ארבעה טפחים, וכן אם נטל אחד מבינתים והניח במקומו סכך כשר לשם סוכה הרי זו כשרה".

ברוח דברים אלה הסכימו הפוסקים שעל "תעשה - ולא מן העשוי" עוברים דווקא אם לא עשאה רק לצל, אלא בכגון שהיה דירתו ממש כל השנה שאכל ושתה וישן שם (מחזור ויטרי סימן שנ"ח וסימן תנ"ז, טור או"ח סימן תרל"ה, בית יוסף או"ח סימן תרל"ו אות ב', שולחן ערוך או"ח סימן תרל"ה סעיף א', "לבוש" או"ח סימן תרל"ו סעיף ב', "משנה ברורה" סימן תרל"ו סק"ט, "ערוך השלחן" סימן תרל"ה סעיף ב', שו"ת "אגרות משה" חלק או"ח ה' סימן ל"ט, ועוד). לכן, סוכה שעיקר עשייתה לצל, כגון פרגולה, גם אם לא עשאה לשם סוכת חג, כשרה ואינו צריך לפקפק את הסכך.

ד. האם יש בעיה בכך שהסוכה עומדת כל השנה ואינה מוקמת כל שנה מחדש לצורך חג הסוכות?

אכן, המשנה סוכה פרק א' משנה א' אומרת: "סוכה ישנה - בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. ואיזו היא סוכה ישנה? כל שעשאה קודם לחג שלשים יום. אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה." ובירושלמי סוכה פרק א' הלכה ב' הוסיפו: "סוכה הישנה - בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין. תני: צריך לחדש בה דבר. חבריא אמרי: טפח! רבי יוסה אומר: כל שהוא! מאן דאמר "כל שהוא" - ובלבד על פני כולה".

החיוב לחדש דבר בסוכה ישנה, כפי התוספת בירושלמי, מופיע להלכה בטור או"ח סימן תרל"ו ובשולחן ערוך או"ח סימן תרל"ו סעיף א', אך הוא נתון במחלוקת פוסקים. רבי דוד בן שלמה אבן זמרא בשו"ת רדב"ז חלק ו' סימן ב' אלפים נ"ז מסכם כי יש שלש מחלוקות בדבר: לדעת הר"ף והרמב"ם אפילו למצוה מן המובחר אין צריך לחדש בה דבר, לדעת הר"ן צריך לחדש בה למצוה מן המובחר, ולדעת הטור צריך לעיכובא. נעיר כי לדעת המצריכים לחדש בה דבר, החידוש הוא בגוף הסכך ("משנה ברורה" סימן תרל"ו סק"ה על פי ה"פרי מגדים").

להלכה, נקטינן כבית הלל שאפילו אם לא עשאה לשם חג, סוכה הישנה כשרה אפילו אם לא עשה בה שינוי. יתירה מזאת, המניע העיקרי להקמת פרגולה אצל הרבה אנשים יר"ש הינו לשם סוכת חג, שאז הסוכה אינה נכנסת כלל לגדר של סוכה ישנה. מכל מקום, כדי לצאת מידי הספק וכדי להדר בקיום מצוה מן המובחר, ראוי לחדש דבר בסכך. אכן, בשו"ת "אורח משפט" לרבי אברהם יצחק הכהן קוק או"ח סימן קמ"א כתב שמשום מצוה מן המובחר אכן ראוי לחדש בסוכה דבר. אמנם, רבי משה צבי נריה מספר בספרו "מועדי הראי"ה" שסוכתו של הרב היתה בבית המדרש הסמוך לביתו, וכדי להכשירה היה נחוץ להסיר את הרעפים מהגג. למעשה, לא בקש הרב מהנגר לסדר מחדש את הנסרים של הסוכה, כחומרתו של הב"ח, והטעם, בלשונו של הרב, היה: "כל אימת שהנגר עולה למעלה לבי מפרפר, לבי חרד, שלא תיקרה תקלה ח"ו, ורק כשאני רואה אותו יורד בשלום, נרגע אני, ולהחמיר על חשבוננו של הנגר אינני רשאי".

ה. על פי רוב, בפרגולות יש סכך אך אין דפנות. האם אין בכך עשיית הסכך קודם לדפנות, הפוסלת בסוכה?

"הגהות מיימוניות" כתב בהלכות סוכה פרק ה' הלכה ט' שאין לעשות הסכך קודם הדפנות משום דבשעת עשייתן לא הוי אהל ויש בו משום "תעשה - ולא מן העשוי". דברים אלו הובאו על ידי הרמ"א בהגהתו על השו"ע או"ח סימן תרל"ה. הפוסקים נחלקו אם הפסול הוא רק לכתחילה (ב"ח, "שערי תשובה") או גם בדיעבד ("לבוש", ט"ז). מכל מקום, גם הפוסלים אף בדיעבד מסכימים שאם עשה טפח סמוך לסכך, מותר לסכך קודם שיעשה שאר הדפנות, כפי שהובאו הדברים ברמ"א.

ברוב הפרגולות הסכך מונח על קרשים שיש בהם טפח ויותר, וגם בהרבה מקרים לפרגולה יש דפנות כגון קירות או מעקות. לכן, פרגולות אלו אינן נכנסות לגדר של

סכך קודם לדפנות. במיעוט המקרים בהם אין דפנות והסכך אינו מונח על קרשים שיש בהם טפח, הרי אחרי עשיית הדפנות יש לפקפק את הסכך, להגביהו ולהניחו מחדש, כדי לצאת מגדר של "תעשה - ולא מן העשוי".

לסיכום הדברים: מן הדיון למעלה בצדדים ובהיבטים השונים של הנושא עולה שפרגולה בה הסכך מונח על קרשים שיש בהם טפח או שלפרגולה יש דפנות כגון קירות או מעקות, כשרה לסוכה ללא צורך בפירוק המסמרים. אולם כדי לצאת מידי ספק של סוכה ישנה וכדי להדר בקיום מצוה מן המובחר, ראוי לחדש דבר בסכך (ומספיק בטפח אחד), כגון לשים עליו כפת תמר, או לפרוס עליו מחצלת העשויה לסכך וכדומה. באותם המקרים בהם לפרגולה אין דפנות והסכך אינו מונח על קרשים שיש בהם טפח, הרי אחרי עשיית הדפנות יש לפרק את הסכך, להגביהו ולהניחו מחדש.